

Protokół szóstego posiedzenia Senackiego Zespołu Popularyzacji Kultury i Rozwoju
Czytelnictwa

Narodowy Program Rozwoju Czytelnictwa

**Biuro Spraw Senatorskich
Kancelarii Senatu
2014-01-28**

Warszawa, dnia 28 stycznia 2014 r.

Protokół szóstego posiedzenia Senackiego Zespołu Popularyzacji Kultury i Rozwoju Czytelnictwa

Dnia 28 stycznia 2014 r. o godzinie 18.00 w sali nr 182 odbyło się posiedzenie Senackiego Zespołu Popularyzacji Kultury i Rozwoju Czytelnictwa, podczas którego przedstawiony został tworzony i koordynowany przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego Narodowy Program Rozwoju Czytelnictwa na lata 2014 – 2020.

Celem programu jest stwarzanie warunków do wzrostu czytelnictwa w Polsce. Jego realizacja ma wzmocnić znaczenie czytelnictwa dla rozwoju potencjału kulturowego i kreatywnego Polaków. Ma on również rozwijać zaangażowanie w rozwój czytelnictwa instytucji państwowych, których zakres działania jest związany z czytelnictwem (Biblioteki Narodowej, Instytutu Książki, Narodowego Centrum Kultury) i ich współodpowiedzialność za to zadanie. Program składa się z 15 działań prowadzonych przez wymienione instytucje państwowe. Koordynacją programu zajmuje się Ministerstwo KiDN, m. in. poprzez powołany przez Ministra KiDN Zespół ds. promocji i upowszechniania czytelnictwa.

Przewodnicząca Senackiego Zespołu Popularyzacji Kultury i Rozwoju Czytelnictwa, Senator Barbara Borys - Damińska otwierając posiedzenie Zespołu poinformowała, że celem spotkania jest dokonanie przeglądu i zebranie informacji o programie, które następnie posłużą do przygotowania zbiorczej informacji i wypracowania tematów do dyskusji na posiedzenie Senackiej Komisji Kultury. Podkreśliła, że rolą Zespołu jest rozpowszechnianie wiedzy i jej przekazywanie na szczebel samorządowy. Z tego też powodu niezmiernie istotne jest zapoznanie się z przyczynami i celem budowy Narodowego Programu Rozwoju Czytelnictwa.

Grzegorz Gauden – Dyrektor Instytutu Książki podkreślił potrzebę udziału Ministerstwa Edukacji w pracach nad stworzeniem warunków do rozwoju czytelnictwa. Zauważył, że obecnie funkcjonują dwa systemy biblioteczne. Są to, po pierwsze, biblioteki publiczne, które objęte są Narodowym Programem Rozwoju Czytelnictwa i w związku z powyższym otrzymują pieniądze na zakup nowości, finansowana jest budowa nowych bibliotek, program katalogowy i wiele innych działań. Obok funkcjonują biblioteki szkolne, które na ogół nie są zintegrowane z systemem bibliotek publicznych oraz funkcjonują z przestarzałymi księgozbiorami, są czynne tylko i wyłącznie na dużej przerwie, a koszty ich

funkcjonowania są wysokie, ponieważ bibliotekarze zatrudniani są tam w oparciu o Kartę Nauczyciela.

Anna Duńczyk – Szulc - Zastępca dyrektora Departamentu Mecenatu Państwa MKiDN podkreśliła, że przy konstruowaniu programu, niezależnie od części, które się w nim znalazły, głównym celem jest odwrócenie negatywnej tendencji spadku czytelnictwa. Cel maksimum to osiągnięcie średniej europejskiej, jeśli chodzi o liczbę czytelników, to jest tych osób, które przeczytały chociaż jedną książkę w ciągu roku. Program koncentruje się na dostępie do książki oraz na ludziach, których zaangażowanie ma ten dostęp ułatwić. Najważniejszą osobą w programie jest bibliotekarz, we wszystkich aspektach jego pracy. Program jest kontynuacją procesu podnoszenia prestiżu zawodu bibliotekarza i jego znaczenia w wymiarze społecznym. Innymi postaciami bardzo ważnymi są księgarze i wszelkie problemy, na które ten zawód napotyka oraz animatorzy lokalni, czyli ludzie, którzy interesują się literaturą, czy też chcą działać na rzecz rozwoju czytelnictwa lokalnej społeczności. Istotnym elementem programu są działania porządkujące i systemowe, które dotyczą systemów komputerowych, czy też ewidencji, nawet w takim szerokim znaczeniu jak doprowadzenie do końca ewidencji polskich publikacji, która musi być zrobiona w Bibliotece Narodowej. Ważnym elementem jest również kampania promocyjna, czyli kształtowanie wizerunku zarówno programu, jak i czytelnictwa w mediach. Program uwzględnia fakt, iż odpowiedzialność za czytelnictwo nie leży tylko po stronie Państwa, ale również instytucji samorządowych.

Grzegorz Gauden – Dyrektor Instytutu Książki podkreślił, że dramatyczny stan czytelnictwa w Polsce na tle Europy, w perspektywie nadchodzących lat, grozi zapaścią cywilizacyjną. Program jest próbą budowania przez Ministra Kultury remedium. Zauważył, że ustawowo Minister Kultury odpowiada tylko za jedną bibliotekę w Polsce, czyli Bibliotekę Narodową. Efekty tego programu, który jest realizowany od 5 lat, jak chociażby zmiana podejścia samorządów do bibliotek, są już widoczne. Biblioteka pełni bardzo ważną funkcję społeczną. To nie jest tylko miejsce wypożyczania książek, ale również miejsce życia społecznego, które bardzo pomaga w kontaktach z mieszkańcami. Program buduje infrastrukturę dostępu do kultury dla ludzi znajdujących się w obszarze wykluczenia społecznego. W małych miejscowościach biblioteka jest jedynym miejscem dostępu do kultury. W tej chwili budowane są 222 biblioteki, a niedługo ruszą następne inwestycje i ta liczba wzrośnie do ok. 250 bardzo nowoczesnych obiektów, które spełniają takie same standardy jak biblioteki skandynawskie. Program tworzy fundamenty do prowadzenia szerokich działań kulturalnych. Biblioteka staje się synonimem nowoczesności i miejsca przyjaznego.

Podkreślić należy, że bez wysiłku innych resortów, szczególnie Ministerstwa Edukacji Narodowej znacząco nie uda się poprawić wskaźników czytelnictwa w Polsce, gdyż nawyk czytelniczy kształtuje się w szkole. Obecny program szkolny nie miał żadnych mechanizmów, które skłaniałyby dzieci do czytania książek, a wręcz wprost przeciwnie. Dlatego niezmiernie istotny jest udział innych resortów w tym Ministerstwa Obrony Narodowej, Ministerstwa Spraw Wewnętrznych, Ministerstwo Zdrowia, czy Ministerstwa Szkolnictwa Wyższego.

Krzysztof Dudek – Dyrektor Narodowego Centrum Kultury poinformował, że Centrum realizuje kampanię promującą rozwój czytelnictwa, która do tej pory prowadzona była przez organizacje pozarządowe, takie jak choćby akcja „Cała Polska czyta dzieciom”. W zeszłym roku udało się przygotować projekt „Pierwsza książka mojego dziecka”. Każda matka, która urodziła dziecko otrzymywała dla niego książkę, jako prezent od Ministra Kultury. Chodziło o kształtowanie w ramach czytania więzi pomiędzy rodzicem, a dzieckiem. Kolejnym ważnym przedsięwzięciem jest program szkoleń dla księgarzy. Zauważyć należy, że tylko w zeszłym roku zostało zamkniętych ok. 400 księgarń. Ten proces jest bardzo niepokojący, dlatego działania zmierzają do tego, aby podnosić kompetencje księgarzy. Z samej sprzedaży książek trudno jest utrzymać tego rodzaju placówki, dlatego należy wyposażyć księgarzy w takie umiejętności, by mogli przy okazji sprzedawania książek również prowadzić inną działalność, w tym głównie w zakresie kultury. Ponadto funkcjonuje projekt dotyczący promocji języka polskiego. Częścią kampanii Narodowy Program Rozwoju Czytelnictwa jest akcja „Ojczysty dodaj do ulubionych”. Jest to kampania prowadzona od trzech lat. Ma ona za zadanie promowanie kultury języka oraz eliminowanie błędów językowych. Warto wspomnieć choćby o akcji prowadzonej wspólnie z Senatem dotyczącej języka urzędowego i problemów ze zrozumieniem tego języka. Została ona uznana przez internautów za najlepszą akcję społeczną i osiągnęła bardzo wysokie wskaźniki wejść na stronę.

Przewodnicząca Senackiego Zespołu Popularyzacji Kultury i Rozwoju Czytelnictwa, Senator Barbara Borys - Damińska po podsumowaniu wiedzy o programie zaproponowała bardziej szczegółową dyskusję. W związku z powyższym zapytała o sposób i metodę oceny realizacji celu, który ma zostać osiągnięty w wyniku realizacji priorytetu I „Zakup nowości do bibliotek”.

Anna Duńczyk – Szulc - Zastępca dyrektora Departamentu Mecenatu Państwa MKiDN odpowiadając poinformowała, że w pewien sposób program uwzględnia również biblioteki szkolne. Część środków będzie przeznaczona na zakup nowości przez biblioteki publiczne, ale w porozumieniu z bibliotekami szkolnymi. Biblioteka szkolna nie dysponując

tak dużym księgozbiorem może odsyłać swoich czytelników do konkretnych pozycji, jakie się będą znajdowały w bibliotece publicznej. To jest jedyna formuła jaką Ministerstwo Kultury może w ramach swoich upoważnień zastosować, żeby wzmocnić pozytywną relację między biblioteką publiczną, a biblioteką szkolną. Program dzieli dotacje pomiędzy biblioteki wojewódzkie, uwzględniając przy tym też wielkość regionów, ale co najważniejsze, poziom czytelnictwa i aktywność bibliotek. Biblioteki dostają te środki według pewnego algorytmu i składając wniosek nie muszą przedstawiać listy tytułów, które będą kupowane z tych środków. Bibliotekarze ustalają te listy według potrzeb zgłaszanych przez czytelników.

Grzegorz Gauden – Dyrektor Instytutu Książki zauważył, że każdy region może charakteryzować się innym przekrojem społecznym i wiekowym. Podkreślił, że obowiązkiem gminy jest utrzymanie biblioteki, ale niestety bardzo często gminy wolą finansować domy kultury. Konieczna jest pewna zmiana myślenia samorządów. Program ma służyć poprawie stanu nowości czytelniczych. Badania Biblioteki Narodowej ewidentnie pokazują korelację pomiędzy ilością nowości w bibliotece, a ilością odwiedzin. Polska jest w bardzo złej sytuacji, jeśli chodzi o wskaźnik nowości w zakupach bibliotecznych. Ilość książek na 100 mieszkańców kupowanych co roku wynosi w Polsce 7, podczas gdy średnia europejska to 25 pozycji.

W ramach programu promocji czytelnictwa znajdują się również środki skierowane do bibliotek na organizowanie wydarzeń literackich, w tym zapraszanie autorów, czy też krytyków literackich. Tego typu działania ponadto są finansowane w ramach spotkań, które odbywają się w dyskusyjnych klubach książki, a jest ich już ponad 1300.

Senator Anna Aksamił podziękowała za stworzenie kampanii promocyjnej. Podkreśliła, że dzięki otwarciu na media ten temat ma szansę docierać do szerszej grupy odbiorców. Zauważyła, że ranga bibliotekarza w środowisku uległa swoistej degradacji i koniecznym wydaje się przeciwdziałanie tej tendencji. Istnieje potrzeba odpowiedniego doboru ludzi do bibliotek tak, by stawali się autorytetami w swoim środowisku. Zaapelowała o położenie nacisku na promocję czytelnictwa, gdyż, jak podkreśliła, to od naszego pokolenia zależy, czy wykształcimy nawyki czytelnicze wśród młodych ludzi i jakie to przyniesie efekty w przyszłości. Zauważyła również, że należy włączyć samorządy do działań uwzględniając jednak fakt, że są one obciążone dużą ilością sędziowanych zadań.

Grzegorz Gauden – Dyrektor Instytutu Książki podkreślił, że misją programu jest docieranie do samorządów z informacją o potrzebie budowy bibliotek, gdyż jest to sposób inwestowania w przyszłość lokalnej społeczności. Zauważył, że badania zrobione przez Fundację Rozwoju Społeczeństwa Informacyjnego pokazały, że bibliotekarz pod względem prestiżu w małych miejscowościach traktowany jest jak zawód zaufania publicznego.

Krzysztof Dudek – Dyrektor Narodowego Centrum Kultury poinformował, że dwa lata temu prowadzony był projekt badawczy, który dotyczył między innymi poziomu finansowania kultury w gminach. Wtedy okazało się, że jest prawie 300 gmin w Polsce, które nie mają kultury w swoich budżetach. Problem jest więc szerszy i dotyczy nie tylko czytelnictwa, ale także kultury jako takiej, spychanej w samorządach na ostatnie miejsce. Zdarza się, że budżety, które są przeznaczane na kulturę są konsumowane na rozrywkę, a przecież za pieniądze publiczne mamy podnosić kompetencje kulturowe naszego społeczeństwa, w tym w szczególności poziom czytelnictwa.

Senator Anna Aksamić podzieliła się spostrzeżeniem, że pomimo przedstawionych wyników dotyczących bardzo dobrego postrzegania zawodu bibliotekarza, nadal brakuje ludzi młodych chętnych do wykonywania tego zawodu. Niewielu młodych wybiera kształcenie na takim kierunku studiów. Jedną z przyczyn może być brak informacji w mediach na temat tego, że jest to zawód powszechnego zaufania.

Anna Duńczyk – Szulc - Zastępca dyrektora Departamentu Mecenatu Państwa MKiDN zauważyła, że problem nie dotyczy braku kształcenia na kierunku bibliotekoznawstwo, ale dotyczy tego, że tylko 16 % absolwentów po ukończeniu studiów trafia do pracy w zawodzie, czyli do bibliotek.

Grzegorz Gauden – Dyrektor Instytutu Książki zauważył, że następuje również przededefiniowanie zawodu bibliotekarza. Dobrze wykształceni młodzi ludzie po bibliotekoznawstwie i informacji naukowej są poszukiwani przez korporacje do zarządzania ich archiwami. Ich wiedza dla dużych korporacji prawnych, czy finansowych jest niezbędna do tego, żeby prawidłowo zarządzać firmą.

Senator Andrzej Grzyb – zauważył, że pojawia się tendencja powrotu czytelników do bibliotek. Być może jest to przejaw braku pieniędzy na zakup książek, ale nie można nie zauważyć tego, że funkcja biblioteki współczesnej bardzo się poszerza.

Zdaniem senatora w programie brakuje pewnego elementu związanego ze znalezieniem odpowiedzi na pytanie, w jaki sposób przygotowuje się współczesnych bibliotekarzy. Nie ma wiedzy w jakich blokach i kogo tak naprawdę współczesna uczelnia kształci. Ważną sprawą jest zaszczepianie umiejętności korzystania z książek w szkołach podstawowych, ale nie ma wiedzy, czy na przykład nadal są prowadzone lekcje biblioteczne. Na te pytania odpowiedzi mógłby udzielić przedstawiciel Ministerstwa Edukacji Narodowej.

Odnosząc się do poszczególnych elementów wieloletniego programu podkreślił konieczność wspomaganie zakupu nowości wydawniczych do bibliotek. Zaproponował przygotowanie dyskusji i skierowanie prośby do wydawców, co do możliwości tańszego

wydawania wartościowych pozycji książkowych. Jego zdaniem konieczny jest powrót do rozważań nad uruchomieniem programu finansowania tanich książek, pomimo negatywnej opinii księgarzy w tej kwestii.

Senator zauważył ponad to, że finansowanie spotkań twórców z czytelnikiem należy uznać za bardzo dobrą formę promowania czytelnictwa. Dlatego istnieje potrzeba dotarcia z takimi spotkaniami do małych bibliotek. Podkreślił także, że opracowanie budżetu wieloletniego planu powinno motywować do poszukiwania większej ilości środków na rozwój czytelnictwa.

Anna Duńczyk – Szulc - Zastępca dyrektora Departamentu Mecenatu Państwa MKiDN wyjaśniła, że dwa największe programy tj. program infrastrukturalny i program zakupu nowości dotyczące ponad 50 mln zł w roku, były planowane jako programy wieloletnie w rozumieniu ustawy o prowadzeniu polityki i rozwoju, tzn. programy wpisane do budżetu państwa, jako finansowane stale. Maksymalnie dany program może trwać 5 lat. Do takiego właśnie programu z dwoma priorytetami obecnie się przygotowuje MKiDN, a jeden z tych programów jest właśnie programem wieloletnim przygotowanym i uchwalonym w 2010 r. Dokończenie tego programu spowoduje, że nie będzie przerwy. Te samorzady, które nie zdołały skorzystać ze środków w tej perspektywie finansowej, będą mogły złożyć wnioski w nowym rozdaniu.

Omówiła również projekt dotyczący szkoleń dla bibliotekarzy. Przewiduje on szkolenia prowadzone przez pisarzy, na których mówią oni o tym, czego oczekują od takich spotkań, a bibliotekarze dowiadują się, o czym pisarze chcieliby mówić.

Program aktywności obywatelskiej odpowiada na pytanie, co zrobić z mniejszymi ośrodkami. Będzie uruchomiony program partnerstwa publiczno – społecznego dla organizacji pozarządowych, które muszą spełnić łącznie kilka warunków, żeby otrzymać granty. Wszystkie warunki dotyczą współpracy z biblioteką.

Senator Andrzej Grzyb zapytał, czy istnieje model, który wskazuje wyraźnie jak powinien postąpić samorząd, czy zachować neutralność i samodzielność wszystkich placówek bibliotecznych w gminie, czy też dążyć do tego, aby one współdziałały ze sobą organizacyjnie. Należy zainteresować się, czy dysponujemy wiedzą na temat tego, jak samorzady postępują, czy skupiają placówki bez likwidacji, czy też utrzymują w takiej formie jak były pierwotnie.

Grzegorz Gauden – Dyrektor Instytutu Książki podkreślił, że program jest absolutnie dobrowolny i powinien być traktowany jako finansowa oferta Ministerstwa Kultury. Podkreślił, że jest zwolennikiem autonomii bibliotek. Ustawa wprawdzie dopuszcza łączenie bibliotek z domami kultury, ale wymaga to zgody Ministra Kultury, po zaopiniowaniu przez

Krajową Radę Biblioteczną, która rzeczywiście bardzo ostrożnie wydaje takie pozytywne opinie. Często decyzje dotyczące tworzenia centrów kultury nie są i do końca przemyślane.

Podkreślił, że jest zwolennikiem zwiększania funduszy na książki, ale przeciwnikiem tworzenia trudnych do skontrolowania mechanizmów subwencjonowania książek.

Przewodnicząca Senackiego Zespołu Popularyzacji Kultury i Rozwoju Czytelnictwa, Senator Barbara Borys – Damińska zauważyła, że działania powinny być raczej nakierowane na dostępność bibliotek.

Senator Andrzej Grzyb wyjaśnił, że jego zdaniem mechanizmy powinny być przede wszystkim możliwie różnorodne, wtedy cel może być osiągnięty. Ponad to zwrócił uwagę na kwestię bibliotek powiatowych, do których program ten nie jest kierowany.

Jakub Beczek – Biuro Kultury i Dziedzictwa Kancelarii Prezydenta podkreślił udział Kancelarii we wspieraniu inicjatyw społecznych dotyczących czytelnictwa. Są to zarówno odpowiedzi na listy, jak i patronaty Prezydenta, czy Pani Prezydentowej. Wspomniał o akcji „Narodowe czytanie”. Zauważył, że w programie wsparcia czytelnictwa warto uwzględnić fakt, że występuje duże zapotrzebowanie związane z czytaniem, co trochę przeczy niskim wskaźnikom czytelnictwa. W tym roku odbywała się wspólna lektura dzieł Fredry i do akcji zgłosiło się ponad 700 ośrodków w kraju, w większości bibliotek. Okazało się, że to biblioteka jest tym centrum, że rzeczywiście tam przychodzą ludzie, chcą się organizować i czytają. Dlatego akcja jest kontynuowana w 2014 roku. Pan Prezydent wybrał tym razem Henryka Sienkiewicza.

Przewodnicząca Senackiego Zespołu Popularyzacji Kultury i Rozwoju Czytelnictwa, Senator Barbara Borys – Damińska podsumowując podkreśliła, że różne resorty odpowiedzialne są za stan czytelnictwa. Pogratulowała i podziękowała za pracę nad programem, który wskazuje kierunki do szerszej dyskusji nad rozwojem czytelnictwa.

Lista instytucji reprezentowanych przez uczestników posiedzenia Zespołu

1. Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego
 - Anna Duńczyk – Szulc - Zastępca dyrektora Departamentu Mecenatu Państwa MKiDN
 - Marcin Wieczorek – Departament Mecenatu Państwa
2. Instytut Książki
 - Grzegorz Gauden –Dyrektor Instytutu
3. Narodowe Centrum Kultury
 - Krzysztof Dudek – Dyrektor Narodowego Centrum Kultury
4. Kancelaria Prezydenta RP
 - Jakub Beczek – Biuro Kultury i Dziedzictwa

Protokół sporządzono
w Biurze Spraw Senatorskich
Bożena Witt - Mojsik
tel. (22) 694 90 22
bss@nw.senat.gov.pl